

Akran Zorbalığı Belirtilerini Gözleme ve Önleme Rehberi

Aile - Okul - Medya

Yazarlar

Fatma Betül Ercan
Zeynep Yalçıntaş
Münübe Yılmaz

Katkı Sunanlar

Hilal Yazıcı
Kübra Nur Duman

Grafik Tasarım

Betül Berra Kurt

Akran Zorbalığı Belirtilerini Gözleme ve Önleme Rehberi: Aile - Okul - Medya

NUN Eğitim ve Kültür Vakfı Yayınları
Sertifika No.: 79696

Birinci Baskı: Nisan 2026

Baskı ve Cilt: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş.
Güzeltepe Mah. Mareşal Fevzi Çakmak Cad. B Blok No.: 29/1/1 Eyüpsultan / İstanbul TÜRKİYE
Tel: 0212 354 30 00
Sertifika No.: 46403

© 2026 Enstitü Sosyal

Bu yayının tüm hakları Enstitü Sosyale aittir. Enstitü Sosyalın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama vd.) yollarla basımı, yayımı, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

Enstitü Sosyal

Burhaniye Mah. Hacı Reşit Paşa Sok. No.:18 Üsküdar / İstanbul TÜRKİYE
Tel: 0216 422 00 22 | <https://www.enstusosyal.org> | info@enstusosyal.org

Akran Zorbalığı Belirtilerini Gözleme ve Önleme Rehberi

Aile - Okul - Medya

■ ■ İÇİNDEKİLER

GİRİŞ: Akran Zorbalığı Belirtileriyle Mücadele:

Bütüncül Bakış.....	9
Yöntem ve Yaklaşım	12

BİRİNCİ BÖLÜM: AİLE

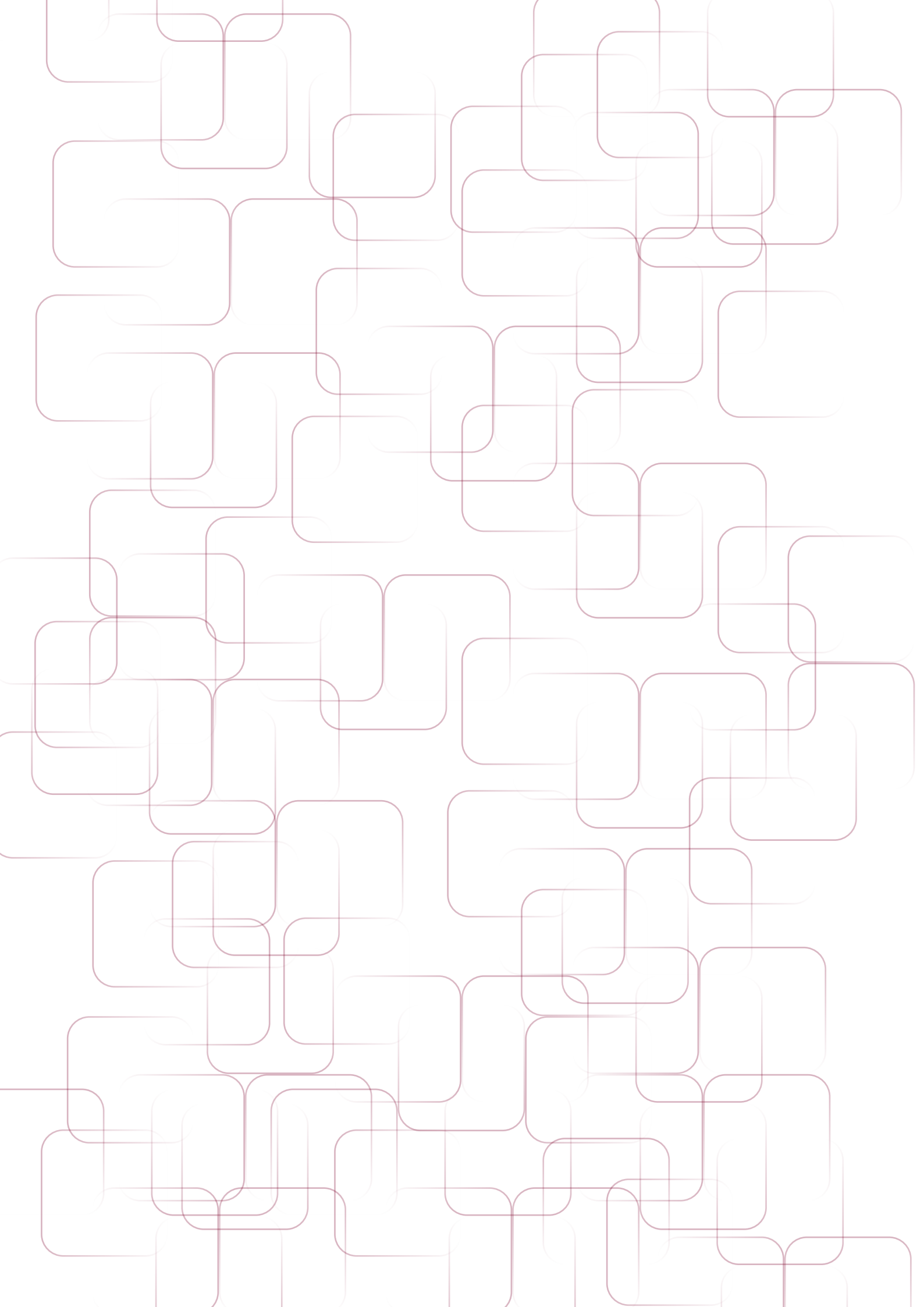
Ev İçi Ön Belirtileri Gözlemlemek	13
	15

İKİNCİ BÖLÜM: OKUL

Okul İklimini Yeniden İnşa Etmek	27
	29

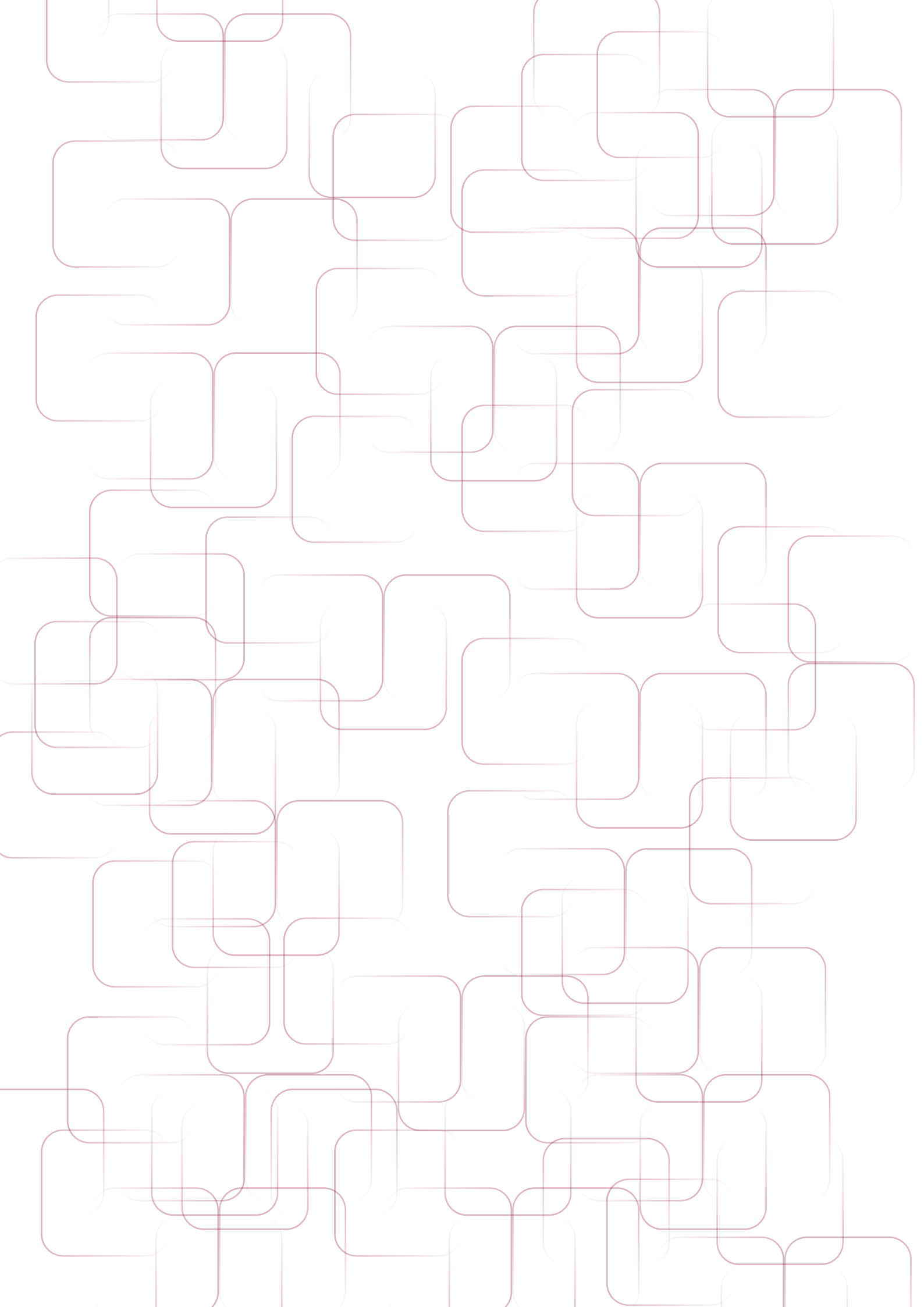
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: MEDYA.....

Kültürü Dönüştürmek	41
	43

**GİRİŞ:
AKRAN
ZORBALIĞI
BELİRTİLERİYLE
MÜCADELE:
BÜTÜNCÜL BAKIŞ**

GİRİŞ

AKRAN ZORBALIĞI BELİRTİLERİYLE MÜCADELE: BÜTÜNCÜL BAKIŞ

Çocuklarda akran zorbalığı, bir çocuğun kendisiyle benzer yaş grubundaki akranları tarafından tekrarlayan ve kasıtlı biçimde fiziksel, sözel, duygusal ya da dijital yollarla incitilmesi, dışlanması, aşağılanması veya kontrol altına alınmaya çalışılması olarak tanımlanmaktadır. Bu olgu, tekil ve geçici çatışmalardan farklı olarak, süreklilik, güç dengesizliği ve zarar verme niyeti gibi ayırt edici özellikler taşır. Bu yönüyle akran zorbalığı, yalnızca bireysel davranışlara indirgenemeyecek, çok katmanlı ve bağlamsal bir sorun alanı olarak ele alınmalıdır.

Zorbalığın temelinde yatan etkenlerden biri, bireyler arasındaki güç farklarıdır. Bu güç farkları yalnızca fiziksel üstünlükten kaynaklanmaz; sosyal statü, popülerlik, akademik başarı, ekonomik durum, cinsiyet rolleri, etnik köken, dil kullanımı ya da davranış biçimleri gibi unsurlar da güç dengesizliğini derinleştirebilir. Özellikle okul ve toplum içerisinde yaygınlaşmış olan bazı normlar ve düşünce kalıpları, “normal” ve “makbul” olan ile “farklı” ve “öteki” olarak görüleni belirleyerek zorbalık davranışlarını dolaylı biçimde meşrulaştırabilmektedir.

Farklı görünen, farklı konuşan ya da baskın grup normlarına uymayan çocuklar, çoğu zaman önyargıların ve etiketlemelerin hedefi hâline gelmektedir. Bu önyargılar, zorbalığı yalnızca bireysel bir saldırı olmaktan çıkararak, toplumsal olarak

üretilen ve yeniden üretilen bir süreç hâline dönüştürür. Bu bağlamda akran zorbalığı, çocukların içinde buldukları sosyal çevrede gözlemledikleri güç ilişkilerinin, hiyerarşilerin ve dışlayıcı tutumların bir yansıması olarak ortaya çıkmaktadır.

Akran zorbalığının etkileri yalnızca mağdur çocukla sınırlı değildir. Zorbalığa maruz kalan çocuklarda kaygı, depresyon, özgüven kaybı, akademik başarının düşmesi ve okula yönelik aidiyet duygusunun zayıflaması gibi ciddi psikososyal sonuçlar gözlemlenebilmektedir. Bununla birlikte zorbalığa tanıklık eden diğer öğrenciler de, sürekli bir tehdit ve güvensizlik ortamında bulunmaları nedeniyle olumsuz etkilenmektedir. Bu durum, okul ortamında korku, sessizlik ve normalleştirme döngüsünün oluşmasına zemin hazırlar.

Dolayısıyla akran zorbalığı, yalnızca bireysel bir mağduriyet meselesi değil, okul iklimini, öğrencilerin ruh sağlığını ve öğrenme ortamının bütüncül niteliğini zedeleyen toplumsal bir sorun olarak değerlendirilmelidir. Etkili bir mücadele için zorbalığı yalnızca “sorunlu çocuklar” üzerinden tanımlayan yaklaşımlar yetersiz kalmaktadır. Bunun yerine, okul kültürünü, öğretmen tutumlarını, akran ilişkilerini ve toplumsal normları birlikte ele alan **önleyici ve bütüncül** politikaların geliştirilmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak, akran zorbalığıyla mücadele, yalnızca bireysel davranışların düzeltilmesini değil, çocukların güvenli, kapsayıcı ve adil bir sosyal ortamda gelişimini destekleyecek **yapısal ve kültürel dönüşümleri** de zorunlu kılmaktadır. Bu perspektif, zorbalığı görünür kılmak kadar, onu besleyen koşulları dönüştürmeyi de merkezine alan bir yaklaşımı gerekli kılmaktadır.

YÖNTEM VE YAKLAŞIM

Bu rehber, akran zorbalığıyla mücadelede bütünsel ve çok boyutlu bir yaklaşımı esas almaktadır. Zorbalığı yalnızca bireysel davranışlara indirgemek yerine, çocuğun içinde bulunduğu sosyal ekosistemin bir ürünü olarak ele almakta; bu doğrultuda aile, okul ve medya olmak üzere üç temel alanı birlikte değerlendirmektedir. Rehber, özellikle ilkokul çağındaki çocuklarda görülen ön belirtilere ve gerekli müdahale alanlarına yönelik hazırlanmıştır. Rehberin temel amacı, zorbalığı ortaya çıktıktan sonra bastırmak değil, riskleri erken aşamada fark ederek önleyici ve koruyucu müdahaleleri devreye sokmaktır.

Bu çerçevede rehberde aile ve okullara yönelik olan bölümlerde yer alan her bir belirti ve davranış, şiddetine ve sürekliliğine göre derecelendirilmiş; düşük, orta ve yüksek risk düzeyleri tanımlanmıştır. Böylece ebeveynler, öğretmenler ve okul yöneticileri için neyin olağan bir gelişim süreci, neyin

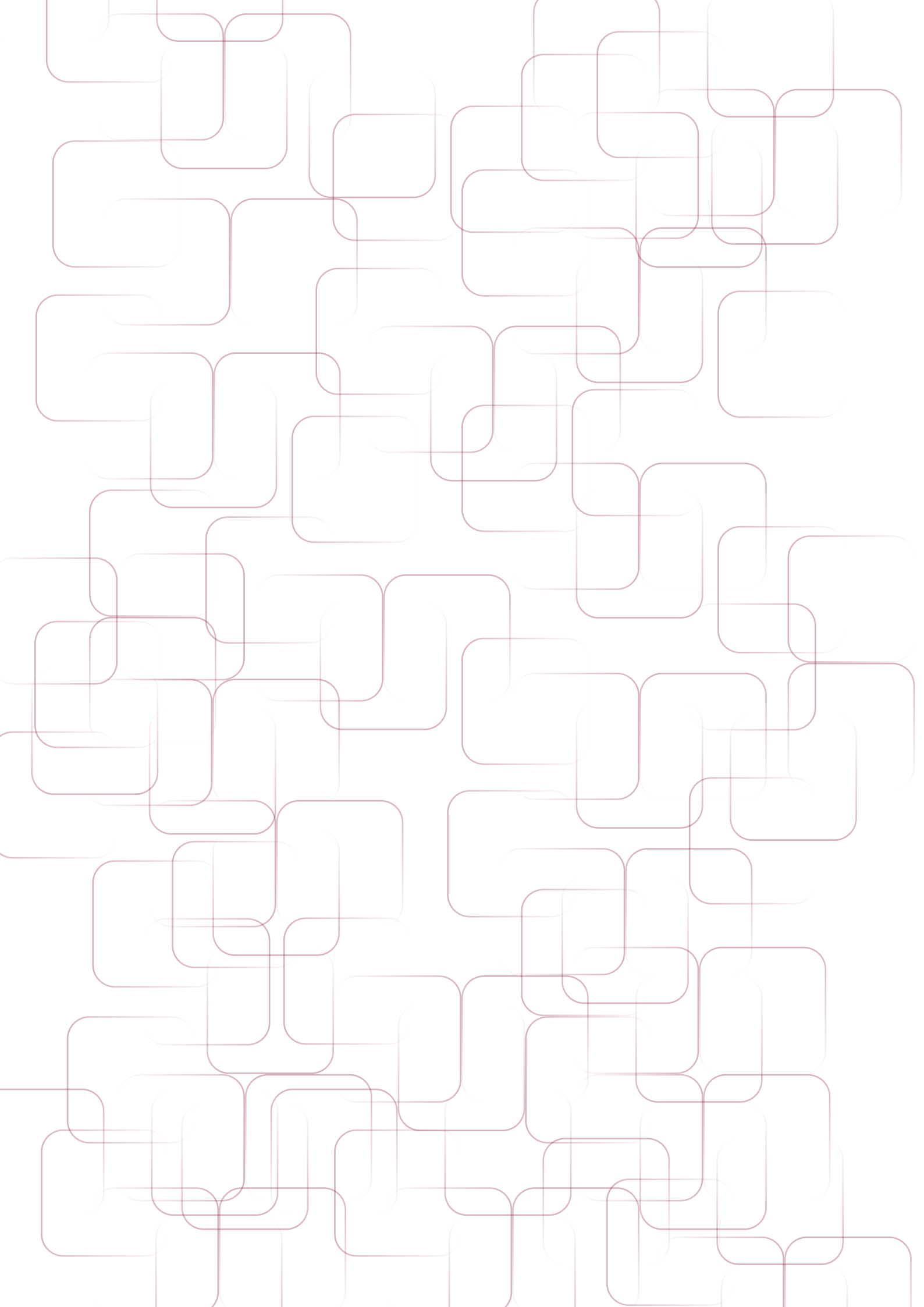
ise profesyonel müdahale gerektiren bir durum olduğu daha net biçimde ayrıştırılmaktadır. Özellikle yüksek risk düzeyinde değerlendirilen davranışlarla karşılaşıldığında, sürecin bireysel çabalarla yönetilmeye çalışılması yerine, okul rehber öğretmeni, çocuk psikoloğu veya çocuk ve ergen psikiyatristi gibi uzmanlardan destek alınması önemle vurgulanmaktadır.

Medya temelinde ele alınan sorun alanları ve öneriler ise zorbalığı toplumsal düzeyde besleyen anlatıların görünür kılınmasını ve dönüştürülmesini amaçlamaktadır. Bu bölüm, yalnızca medyadaki karar alıcılara değil, toplum olarak her bir bireyin sunulan içeriklere karşı daha seçici, eleştirel ve bilinçli bir tutum geliştirmesine yönelik bir çerçeve sunmaktadır.

Rehber, bu yönüyle yalnızca bir bilgilendirme metni değil, paydaşlara yol gösteren, sorumluluk paylaşımını teşvik eden ve çocuk yararını merkeze alan bir başvuru kaynağı olmayı hedeflemektedir.

**BİRİNCİ
BÖLÜM:
AİLE**

BİRİNCİ BÖLÜM: AİLE

Ev İçi Ön Belirtileri Gözlemlemek

- **Odak Soru:** Zorbalık eylemini doğurabilecek/doğuran belirtiler nelerdir? Nasıl anlarım? Nasıl önleyebilirim?
- **Amaç:** Ailelerin, zorbalık döngüsünü besleyen güç dinamiklerini, iletişim eksikliklerini ve duygusal ihtiyaçları fark etmelerini sağlayarak zorbalığı henüz meydana gelmeden engellemek.

Belirti

**Başkalarını
aşağılama
ve alay
etme
eğilimi.**

Risk Kriteri

Düşük: Sinirlendiğinde dilini kontrol etmekte zorlanması.

Orta: Arkadaş ilişkilerinde üstünlük kurma eğiliminin olması.

Yüksek: Düzenli olarak başkalarını küçümseyerek güç kazanma çabası.

Müdahale

- 1 Bu davranışın hangi ihtiyaçtan ortaya çıktığını ve davranış sırasındaki duygusunu anlamaya çalışın.
- 2 Bu tür söylemleri duyduğunuzda anında ve net şekilde durdurun.
- 3 Söylemin karşı tarafa nasıl hissettirdiğine odaklanan, rol değiştirme alıştırmaları yapın.
- 4 Misafir geldiğinde çocuktan “ilk karşılayan ve selam veren kişi” rolünü üstlenmesini isteyin. Bu, saygı ve nezaket davranışını somutlaştırır.
- 5 Eve sadece yetişkinleri değil, çocuğun farklı yaş gruplarından (kendinden büyük/küçük) akranlarını da düzenli olarak davet edin.
- 6 Çocuğunuzdan akranına veya kardeşine kaşık tutma, düğme ilikleme veya oyuncak toplama gibi küçük bir beceriyi nezaketle öğretmesini isteyin.
- 7 Komşu, akraba, mahallede farklı yaş/kültürden biriyle selamlaşma görevi verin.

Belirti

Başkalarının eşyalarını izinsiz alma ve kullanma.

Risk Kriteri

Düşük: Bir eşyayı izinsiz alıp geri vermesi. Sınırlarını test etmesi.

Orta: Sık sık küçük eşyaları veya parayı izinsiz alması. Başkaları üzerinde kontrol kurmayı denemesi.

Yüksek: Eşyaları gasp etmesi ve yaptığını gizlemesi, güç kullanarak hak elde etmeye çalışması.

Müdahale

- 1 Bu davranışın hangi ihtiyaçtan ortaya çıktığını ve davranış sırasındaki duygusunu anlamaya çalışın.
- 2 İzinsiz aldığı eşyayı iade etmesini sağlayın.
- 3 Zorla aldığı/zarar verdiği eşyanın tazminatını (kendi birikimiyle veya emeğiyle) ödemesini sağlayın.
- 4 Evde ona ait eşya ve alanlar olmasına özen gösterin.
- 5 Aile içinde “emanet alma-emanet verme” oyunu oynayabilirsiniz: Çocuk bir eşyayı ebeveyne emanet eder ve belirlenen sürede güvenle geri alır.
- 6 Pişirilen bir yemeğin/tatlının komşulara ikram edilmesi için tabağı hazırlayıp, komşunun kapısını çalıp ikramı bizzat teslim etmesini sağlayın.

Belirti

Sık sık söz kesme.
Dinlemede zorlanma.

Risk Kriteri

Düşük: Dürtü kontrolünde zorlanması.

Orta: Ev içi iletişim kurallarını reddetmesi. Herkesin sözünü kesmesi.

Yüksek: Karşısındakinin sınırlarını bilinçli olarak aşması. Diyalog kurmadan konuşması.

Müdahale

- 1 Söz kesildiğinde tartışmaya girmeden tek cümleyle net ama sakın bir tonla durdurun: "Dur. Sıra bende."
- 2 Akşam 10 dakikalık "gün anlatma sırası" rutini: Herkes birbirini 2 dakika boyunca kesmeden dinler.
- 3 Yüksek riskte: Yemek dışında herhangi bir ayrıcalığını (tablet, oyun) söz kesme davranışı durana kadar bir gün askıya alın.

Belirti

Öfke, hayal kırıklığı ve yenilgi gibi duyguları yönetememe.

Risk Kriteri

Düşük: Bu duyguları yaşarken yetişkinlere nazaran yüksek tepkiler vermesi. Bu, gelişimsel olarak normal karşılanabilir.

Orta: Eşyalara zarar verme, tahammül edememe.

Yüksek: Hızlıca tetiklenme, hayal kırıklığı veya öfke yaratan durumları hiç tolere edememe.

Müdahale

- 1 Çocuğun öfkesini kabul edin ve bunu ona yansıtın: “Şu an öfkелisin, biraz durup dinlenelim. Bu seni kızdırmış.”
- 2 Öfkeli davranışa sınır koyun ve bunu uygun bir şekilde ifade etme yollarını gösterin. Örneğin birine vuruyorsa gerekirse fiziksel olarak durdurun ve vurması için yastık gibi zararsız bir eşyaya yönlendirin.
- 3 Birlikte nefes ve gevşeme egzersizleri yapın.
Örnek: Burnundan yavaşça karnındaki balonu şişiriyormuş gibi nefes al. 3 saniye tut. Balonu söndürür gibi ağızdan nefesi yavaşça ver.
- 4 Öfkesini sanat ve oyun yoluyla dışarı çıkarmasına olanak sağlayın (kırmızı balonu üfleme, siyah kalemle karalama yapma, öfkелendiği şeyi bir kağıda yazıp buruşturup atma gibi).

Belirti

**Empati
eksikliği
veya
pişmanlık
göstermeme.**

Risk Kriteri

Düşük: Hata yaptığında anlık savunmaya geçmesi. Suçlulukla başa çıkamaması.

Orta: Başkalarını kırdığında bunu küçümsemesi, önemsememesi.

Yüksek: Zarar vermekten keyif alması ve pişmanlık duymaması.

Müdahale

- 1 Empati gelişimini desteklemek için uzman desteği alın.
- 2 Kardeşinin basit bir ihtiyacına yardım etme görevini üstlenmesini sağlayın (Örn: Kardeşinin su bardağını doldurması, çorap giymesine yardım etmesi).
- 3 Evdeki evcil hayvanın veya bitkinin (varsa) suyunu veya yemeğini koyma, bakımlarını yapma görevlerini üstlenmesini sağlayın.
- 4 Hata sonrası üç cümle kuralı:
 - Ne olduğunu söyle.
 - Ne hissetmiş olabileceğini söyle.
 - Ne yapacağını söyle (telafi).Çocuk bu üç cümleyi kendi kurar.
- 5 Model oluşturun. Günde bir kez kendi duygunuzu yüksek sesle isimlendirin ("Bugün yorgunum, bu yüzden daha sakın davranmaya çalışıyorum.").
- 6 Komşunun, yaşlı bir akrabanın veya bir arkadaşın ufak bir ihtiyacına (masa taşıma, bir poşeti taşıma, kapı açma) çocuğun yardım etmesini sağlayın.

Belirti

**Sık arkadaş
değişirme,
yakın
arkadaşlık
kuramama.**

Risk Kriteri

Düşük: Tek bir yakın arkadaşıyla anlaşmazlık sonrası ayrılık. Normal sosyal dalgalanma.

Orta: 3-4 ayda bir yakın çevresini değiştirme, arkadaşlarına karşı hızlıca düşmanlık geliştirmesi. Çatışmayı yönetememesi.

Yüksek: Hiç arkadaşı olmaması veya çevresindeki herkesi eleştirmesi/ aşağılaması. Sürekli üstünlük kurma ya da reddedilme döngüsü.hak elde etmeye çalışması.

Müdahale

- 1 Çocuğunuzun arkadaş ve akranlarını evinizde ağırlayın/dışarıda buluşun.
- 2 Süreci anlamlandırması için yardım edin: “Bu arkadaşlığın bozulmasına hangi davranışın katkısı oldu?” Bu soruya çocuğun tek bir davranış söylemesi yeterlidir.
- 3 Eğer hiç arkadaşı yoksa bir akranla **kısa süreli** (20-30 dk) ikili buluşma organize edin. Grup buluşmalarını mümkünse bir süre erteleyin.

Belirti

Çevresinden aldığı olumsuz söylemleri taklit etme (cinsiyetçi, ırkçı vb. söylemler).

Risk Kriteri

Düşük: Anlık olarak duyduğu kalıbı tekrar etmesi.

Orta: Arkadaş grubu içerisinde statü elde etmek için bu söylemleri kullanması.

Yüksek: Bilinçli olarak hedef seçmesi ve dışlayıcı dil üretmesi.

Müdahale

- 1 Bu tür söylemleri duyduğunuzda anında ve net şekilde bu sözün kabul edilemez olduğunu belirtin.
- 2 Çocuğa şu kısa görevi verin: “Az önce söylediğin sözün yerine hangi sözü söyleyebilirdin?” Bu, alternatif üretmesini sağlar.
- 3 Takip edilen içeriklerde (video, oyun vs.) ayrımcı dil gördüğünüzde hemen durdurun ve bir cümle ile açıklama yapın (“Bu içerik insanlara saygısız davranmayı normal gösteriyor. Biz böyle yapmayız.”). Mümkünse bu içeriğe erişimini sınırlayarak başka alternatiflere yönlendirin.

Belirti

Yeme alışkanlıklarını yönetememe (sabırsız, aceleci yaklaşımlar).

Risk Kriteri

Düşük: Yemekte sürekli acelecilik göstermesi, bekleyememesi.

Orta: Sık sık başkasının yemeğine yönelmesi, yemek sırasını ihlal etmesi.

Yüksek: Yemek zamanını "yarış", "önce ben alayım" şeklinde güç gösterisine çevirmesi.

Müdahale

- 1 Yemeğe, herkesin hazır olması bekleyin ve sonra birlikte başlayın.
- 2 Yemeğe oturmadan önce elleri yıkama gibi kurallar belirleyin.
- 3 Başkasının tabağından yemek almaya kalktığı anda uyarın: "Herkes kendi tabağından yer. Başkasının yemeğine dokunamayız."
- 4 Sofrada ortak yenilen bir tabak olmasına özen gösterin (örneğin salata). Bu tabaktaki yiyeceğin önce diğerlerine servis edilmesi görevini verebilirsiniz.

Belirti

**Zorbalık
eylemlerini
gizleme
veya inkâr
etme.**

Risk Kriteri

Düşük: Olayı anlık bir kızgınlık olarak yorumlayıp geçiştirmesi. Utandığı için olayı çarpıtması.

Orta: Olayı hatırlamakta zorlanması, konuyu değiştirmeye çalışması.

Yüksek: Zararı gizlemek için aktif manipülasyona ve yalana başvurması. Bu düzeyde davranış artık "hak ihlali + hesap vermekten kaçınma" olarak ele alınmalı.

Müdahale

- 1 Olayı anlatmasını isteyin: "Ne olduğunu anlamak istiyorum. Bana tek bir cümleyle söylemeni bekliyorum." Bu, hem savunmayı indirir hem de net sınır koyar.
- 2 Yaptığı hatayı telafi etmesini isteyin (bir görevi yerine getirmesi veya özür dilemesi gibi).
- 3 Eğer davranışından utanıyorsa ona kötü olanın çocuğunuz değil, o davranış olduğunu söyleyin ve davranışı beraber değiştirebileceğinizi söyleyin. Utandığınız bir davranışınızdan ve bunu nasıl telafi ettiğinizden örnek verebilirsiniz.
- 4 Doğruyu söylediğinde dürüstlük davranışını övebilirsiniz.

Belirti

Fiziksel veya sözel şiddeti eğlenceli bulma, şiddet odaklı oyunlara ilgi gösterme.

Risk Kriteri

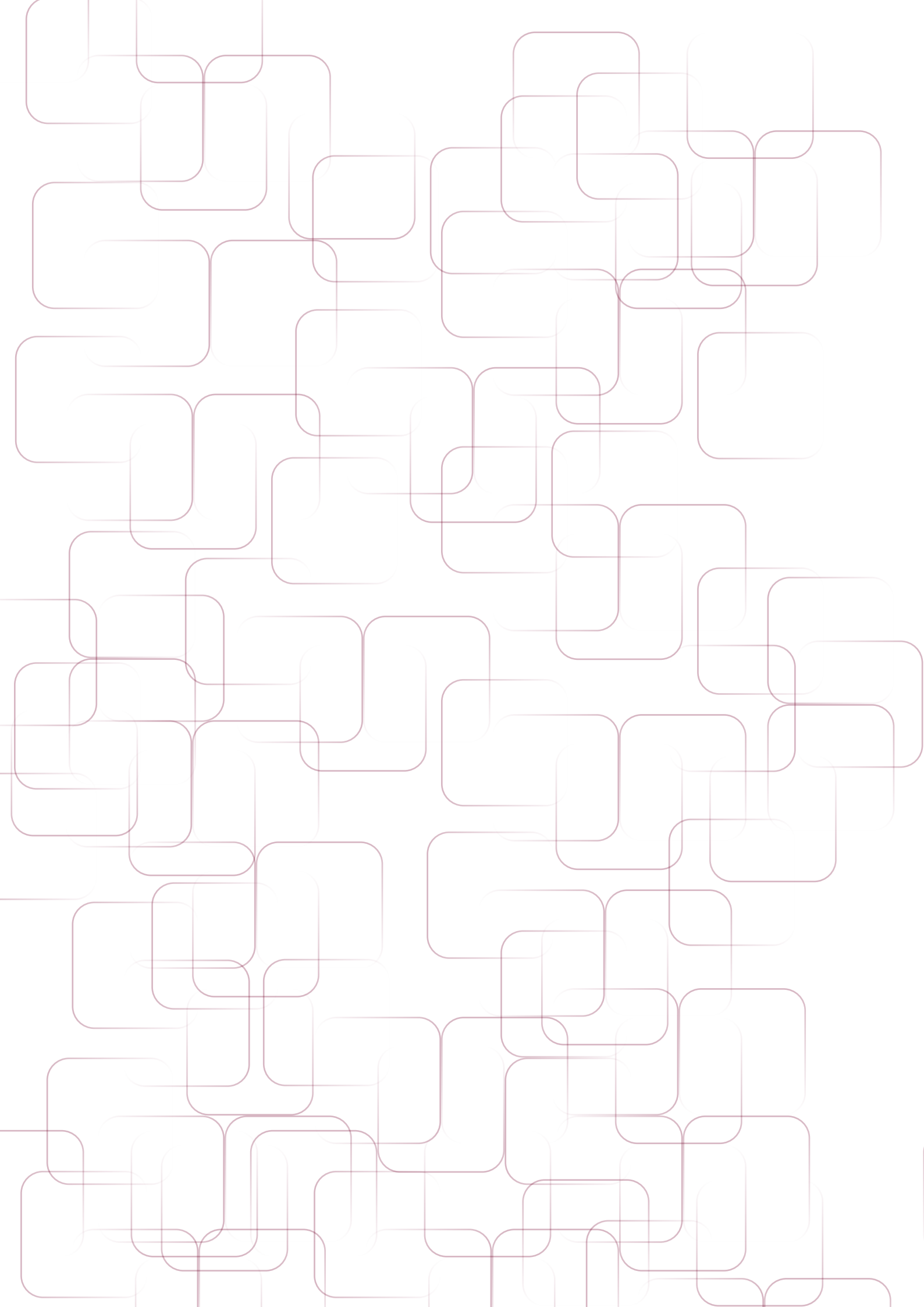
Düşük: Gelişimsel merak. Arkadaşlarıyla kısa süreli, basit şiddet içerikli oyunları oynaması.

Orta: Şiddeti güç kazanma aracı olarak görmesi.

Yüksek: Şiddet ve saldırganlığı çözüm yolu olarak görme eğilimi ve bunu gerçek hayatta taklit etmeye başlaması.

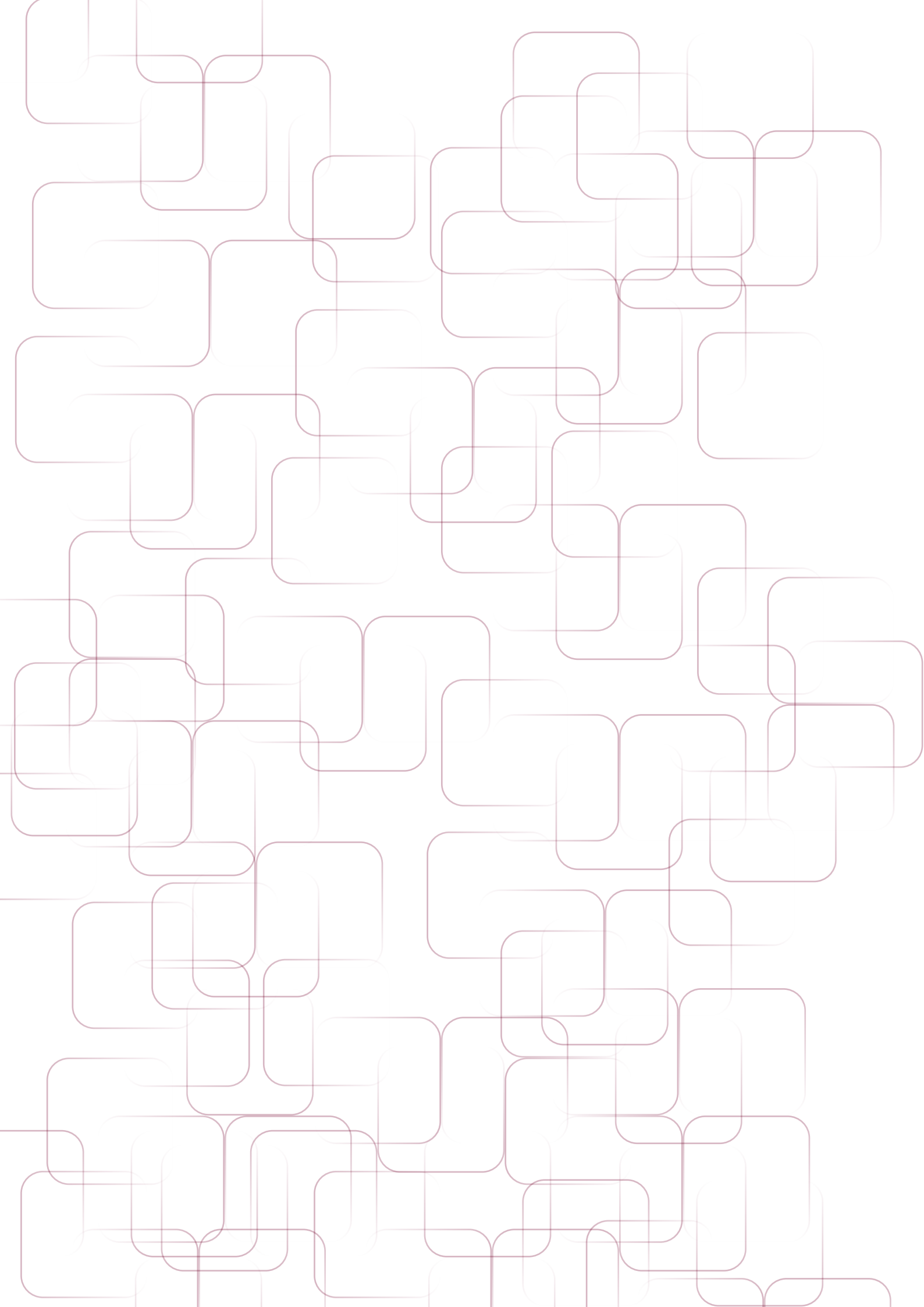
Müdahale

- 1 Takip edilen oyun ve içerikleri açıkça denetleyin ve şiddet içerenleri sınırlandırın.
- 2 Çocuğa şiddet içermeyen, iş birliği ve problem çözme becerilerini içeren alternatif etkinlikler sunun: Günde 10 dakikalık “çözüm üretme oyunu”. Ebeveyn iki küçük günlük problem anlatır, çocuk çözüm önerir.
- 3 Ebeveyn çocuğa bitki sulama, hayvan mamasını doldurma, çamaşır katlama gibi küçük sorumluluklar verir. Burada amaç öz düzenleme ve sakinleştirici rutin üretmektir.
- 4 Yüksek riskte: Oyunun yerine fiziksel rahatlama sağlayan güvenli etkinlikler koyun (yastık sıkma, hedefe top atma, hamur yoğurma).
- 5 Komşuya bir tabak ikram götürmesini teşvik edin.

İKİNCİ BÖLÜM: **OKUL**

İKİNCİ BÖLÜM: OKUL

Okul İklimini Yeniden İnşa Etmek

- **Odak Soru:** Okul ortamını, zorbalığa tolerans göstermeyen, kapsayıcı ve güvenli bir topluluğa nasıl dönüştürürüm?
- **Amaç:** Okulların, sadece ceza odaklı değil, onarıcı, önleyici ve sürece odaklı bir kültür geliştirmesi.

Belirti

Başka bir öğrencinin eşyasını zorla alma veya tehdit ederek el koyma.

Risk Kriteri

Düşük: Bir eşyayı izinsiz alıp sonra geri vermesi.

Orta: Eşyaları saklaması veya yerini değiştirme yoluyla rahatsızlık vermesi.

Yüksek: Yakalandığında yalan söylemesi veya arkadaşlarını suçlaması.

Müdahale

- 1 Öğrencinin, aldığı eşyayı aynı öğrenciye kendisinin geri vermesini sağlayın.
- 2 Sınıf içinde “emanet” köşesi oluşturarak öğrencinin belirli bir süre bu köşenin düzeninden sorumlu olmasını sağlayın.
- 3 Öğrencinin, eşyasını aldığı arkadaşına küçük bir görevde yardımcı olmasını isteyerek onarıcı ilişkiyi destekleyin.
- 4 Öğrencinin saldırgan davranışlarının altında yatan duygusal, ailesel ve çevresel etkenleri rehberlik çalışmalarıyla belirleyin.
- 5 Aile ile iş birliği içinde, önleyici ve destekleyici uygulamaların hayata geçirilmesi noktasında iletişim sağlayın.

Belirti

Arkadaşına hakaret etmesi, aşığılaması ya da lakap takması.

Risk Kriteri

Düşük: Şaka ile gerçek arasındaki sınırı karıştırdığı durumların görülmesi.

Orta: Belirli bir öğrenciye tekrar eden olumsuz hitaplar kullanması.

Yüksek: Öğretmenin müdahalesine rağmen söylemi durduramaması.

Müdahale

- 1 Öğrenciyle kısa bir konuşma yapılarak kullandığı sözün karşı tarafta nasıl bir etki bırakmış olabileceği üzerine düşündürülür. Hakaret ettiği arkadaşının yanında saygılı bir şekilde iletişim kurması sağlanır.
- 2 Öğretmen, sınıfta olumlu ve kapsayıcı konuşma biçimlerini modellemeye devam eder. Sorun tekrarlanıyorsa öğrenciyle duygularını ifade etme biçimleri üzerine bireysel çalışma yapılır.

Belirti

Arkadaşına ödevini zorla yaptırma ve yapmaması durumunda sınıf içerisinde veya sınıf dışında dışlama.

Risk Kriteri

Düşük: Bir kerelik "yardım" talebini baskıcı bir tonda yapması.

Orta: Tekrar eden şekilde ödev yaptırmaya çalışması.

Yüksek: Ödevi yaptırmak için tehdit etmesi ve diğer arkadaşlarını buna yönlendirmesi.

Müdahale

Öğrenciye başkasının emeğini zorla kullanmanın kabul edilemez olduğu açıkça anlatılır. Kendi sorumluluklarını üstlenmesi yönünde yönlendirilir.

Belirti

Arkadaşını grup veya etkinliklerden dışlayarak görmezden gelme.

Risk Kriteri

Düşük: Bireysel tercih nedeniyle bir etkinlikte arkadaşını yanına almaması.

Orta: Aynı öğrenciyi tekrar eden biçimde grup dışı bırakması veya yok sayması.

Yüksek: Tüm sınıfta o öğrenciyeye karşı dışlayıcı atmosfer oluşturması, diğerlerini de buna yönlendirmesi.

Müdahale

- 1 Dışlayan öğrenciyeye, ortak bir çalışma sırasında başkalarını dikkate alması gerektiği hatırlatılır.
- 2 Öğrenci, birlikte çalışma sürecinde diğerlerinin katkılarını fark etmeye yönlendirilir.
- 3 Şiddet davranışı bir akarana yönelikse, taraflar arasında güvenli ve yapılandırılmış görüşmeler yürütülerek anlaşmazlığın giderilmesi sağlanır.
- 4 Taraflar arası empati ve iletişim becerilerinin güçlendirilmesine yönelik uzlaştırıcı çalışmalar yapılır.

Belirti

**Arkadaşını
itme, çelme
takma veya
bedensel
zarar verme
eğilimleri.**

Risk Kriteri

Düşük: Kalabalıkta şaka niyetiyle “yanlışlıkla” omuz atma veya itme davranışlarının görülmesi.

Orta: Aynı öğrencilere tekrar eden şekilde fiziksel temasla rahatsızlık vermesi.

Yüksek: Açık biçimde vurması, tekmelemesi.

Müdahale

- 1 Davranışın ardından öğrenci sakin bir alana alınarak kısa bir değerlendirme yapılır. Öğrencinin fiziksel temasın sınırlarını anlaması için örneklerle açıklama yapılır.
- 2 Gün içinde kontrollü hareket etmesine yardımcı olunacak küçük sorumluluklar verilir.

Belirti

Söz kesme,
öğretmen
otoritesine
direnme.

Risk Kriteri

Düşük: Derste anlık olarak söz kesmesi.

Orta: Öğretmenin yönlendirmelerini bilinçli olarak yok sayması.

Yüksek: Öğretmeni küçümseyen sözler kullanması.

Müdahale

- 1 Öğrencinin konuşma sırası beklemesi gerektiği açıkça belirtilir.
- 2 Söz kesildiğinde öğretmen kısa bir duraklama yaparak davranışın uygun olmadığını hatırlatır.
- 3 Davranışın devam etmesi hâlinde durum rehberlik servisine yönlendirilmeli, öğrenciyle bireysel görüşmeler yapılarak davranışın altında yatan nedenler belirlenmeli ve öğretmen, rehberlik birimi ve aile iş birliğiyle sınır koyma, saygı temelli iletişim ve davranış izleme planı uygulanmalıdır.

Belirti

Empati eksikliği.

Risk Kriteri

Düşük: Özür dileme, teşekkür etme konusunda isteksizlik.

Orta: Hatalı davranışı sonrası sorumluluğu başkasına atması.

Yüksek: Zarar verdiği durumlarda duygusal olarak tepkisiz kalması.

Müdahale

1 Olaydan sonra öğrenciyle kısa bir konuşma yapılarak aynı durumda kendisinin ne hissedebileceği üzerine düşünmesi sağlanır.

Belirti

Arkadaş ilişkilerinde dengesizlik.

Risk Kriteri

Düşük: Kısa süreli tartışmalar sonrası ilişki kopmaları.

Orta: Küçük çatışmalarda hemen "düşmanlık" dili kullanması.

Yüksek: Hiç yakın arkadaşı olmaması.

Müdahale

- 1 Öğrenci, kısa süreli ve basit bir ortak çalışmaya dâhil edilerek ilişkilerinde istikrarlı davranmayı deneyimler.
- 2 Öğretmen, öğrenciye iletişim sırasında nasıl bir yaklaşım gösterebileceğini örneklerle anlatır.
- 3 Tekrarlanan ilişki kopmalarında öğrenciyle birebir görüşme yapılarak kendi tutumunun ilişkilere etkisi üzerine farkındalık çalışılır.

Belirti

Şiddet içerikli oyunlar, çizimler veya konuşmalar.

Risk Kriteri

Düşük: Arada sırada şiddet içeren temaları oyunlarında kullanması.

Orta: Şiddet içerikli konuşmaları sık tekrarlaması.

Yüksek: Şiddeti çözüm yolu olarak görmesi, gerçek davranışlara yansıtma eğiliminde olması.

Müdahale

- 1 Öğrenciyle konuşularak şiddet içerikli anlatımların neden uygun olmadığı açıklanır.
- 2 Yerine daha sakin, üretici ve iş birliğine dayalı alternatif davranışlar önerilir.

Belirti

Akran üzerinde güç kurmaya çalışma.

Risk Kriteri

Düşük: Gruplarda baskın şekilde konuşması.

Orta: Bazı öğrencileri dışlayarak grup kurması.

Yüksek: Öğrencileri gruba dâhil etme/dışlama konusunda manipüle etmesi.

Müdahale

- 1 Öğrenciye, bir grup içinde baskı kurmak yerine diğerlerini dikkate alarak hareket etmesi gerektiği açıklanır.
- 2 Grup çalışmalarında öğretmen öğrencinin diğerlerinin fikirlerini duyması konusunda rehberlik eder.
- 3 Davranış devam ederse öğrenciyle manipülatif tutumların ilişkiler üzerindeki etkisi konuşulur ve daha sağlıklı ilişki kurma yolları öğretilir.

Belirti

**Derste ve
teneffüste
sabırsızlık.**

Risk Kriteri

Düşük: Sıraya girmede isteksizlik.

Orta: Sürekli öne geçmeye çalışması, kantin veya oyun sırasını ihlal etmesi.

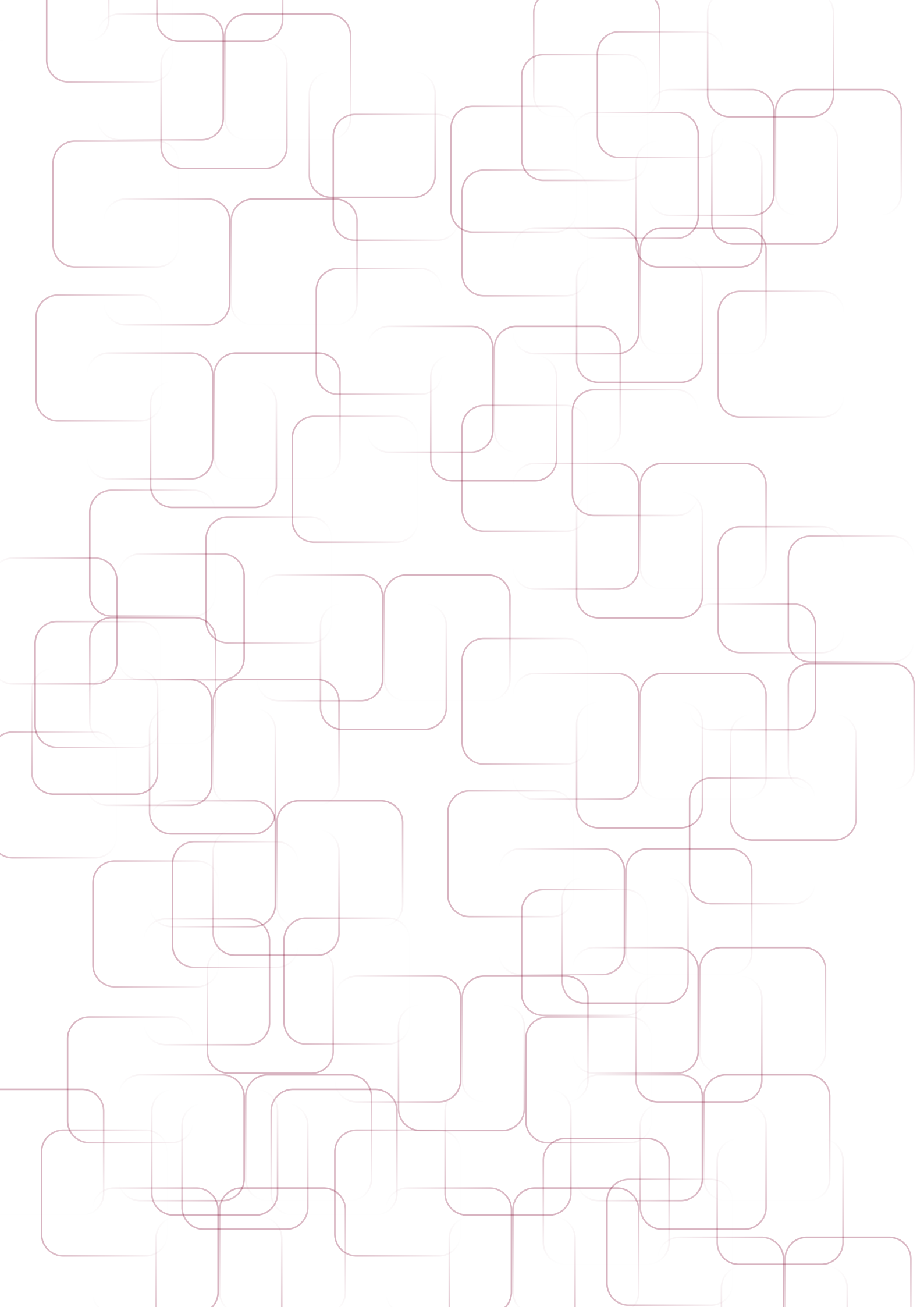
Yüksek: Uyarılara karşı umursamazlık göstermesi veya bunlara meydan okuması.

Müdahale

- 1 Öğrenciye sırada beklemenin gerekliliği açıkça ifade edilir. Sabırsız davranış görüldüğünde öğretmen kısa bir hatırlatma yapar ve öğrenciye davranışını düzenlemesi için zaman tanır.
- 2 Gün içinde daha planlı hareket etmesine yardımcı olacak küçük yönlendirmeler yapılır.
- 3 Sabırsızlık sürüyorsa öğrenciyle zaman yönetimi ve özdenetim üzerine kısa görüşmeler yapılmalı.

**ÜÇÜNCÜ
BÖLÜM:
MEDYA**

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: MEDYA

Kültürü Dönüştürmek

- **Odak Soru:** Zorbalık kültürünü besleyen toplumsal anlatılar ve medyatik dil nasıl dönüştürülür?
- **Amaç:** Medya ve toplumun, zorbalığı normalleştiren dili, ayrımcı söylemleri ve güç hiyerarşilerini görünür kılmak ve dönüştürmek.

Sorun Alanı

Kurgusal içeriklerde şiddetin normalleştirilmesi ve cezasızlık algısı:

Dizi/filmlerde şiddet eylemlerinin hukuki ve sosyal yaptırımlarının yeterince gösterilmemesi. Bu durumun, şiddete karşı duyarsızlaşma, davranışların normalleşmesi ve cezasızlık algısının yaygınlaşmasına neden olması. Zorbalığın “düşük riskli, yüksek ödüllü” bir davranış olduğu yönündeki mesajın güçlenmesi.

Risk Kriteri

Düşük: Şiddet eyleminin yasal ve sosyal sonuçları (soruşturma, yargılanma, sosyal dışlanma) senaryonun ayrılmaz bir parçası olarak işlenir.

Orta: Eylemlerin sonuçları belirsiz bırakılır veya yüzeysel geçilir.

Yüksek: Şiddet eylemi cezasız kalır veya fail eyleminden doğrudan kazançlı çıkar veya bundan olumlu bir karşılık alır. Bu durum, “haklı şiddet” algısını ve cezasızlık kültürünü pekiştirir.

Öneriler

- 1 RTÜK yayın ilkelerine, kurgusal yapımlarda işlenen suç ve şiddet eylemlerinin hukuki sonuçlarının senaryoya dengeli bir şekilde entegre edilmesi yönünde bir madde eklenmelidir. Toplumda şiddeti artıracak sahnelere yönelik ceza kriterleri belirlenmelidir.
- 2 RTÜK, kurgusal içeriklerin yayınlanmadan önce denetlenmesine yönelik bir komisyon oluşturmalıdır.

Sorun Alanı

Kurgusal yapımlarda şiddet uygulayan karakterlerin kahramanlaştırılması:

TV dizilerinde mafya karakterlerinin veya sorunlarını şiddetle çözen “kahramanların” estetize edilerek sunulması ve fiziksel veya sözel saldırganlığın, akran zorbalığının temel bir dinamiği olan “statü elde etmede” etkili bir araç olarak model olması.

Risk Kriteri

Düşük: Karakterin şiddet eylemlerinin olumsuz sonuçları (hukuki, sosyal, kişisel) net bir şekilde gösterilir ve eylemleri özendirilmez.

Orta: Şiddet eylemleri senaryo içinde kısmen meşrulaştırılır ancak bu eylemlerde bulunan karakterlere ahlaki bir ikilem de sunulur.

Yüksek: Karakter tamamen kahramanlaştırılır; şiddet eylemleri güç, statü ve başarı ile ödüllendirilir.

Öneriler

- 1 RTÜK, şiddeti kahramanlaştıran ve bir çözüm yolu olarak meşrulaştıran yapımlara yönelik denetimlerini sıkılaştırmalı ve yaptırımları artırmalıdır.
- 2 Yapımlarda şiddet dışı çatışma çözme yöntemlerinin de gösterilmesi için pozitif teşvik mekanizmaları oluşturulmalıdır. Benzer şekilde, şiddet yoluyla kazanım elde eden karakterlere karşı, şiddet kullanmadan aynı/denk düzeyde kazanımlar elde edebilen karakterler yazılması teşvik edilmelidir. Örneğin, maddi teşvik ya da yapımı öne çıkarmaya yönelik algoritmik teşvik uygulanabilir.

Sorun Alanı

Kadına yönelik şiddetin kurgusal yapımlarda temsili:

Kadına şiddet sahnelerinin (psikolojik, fiziksel, sözlü, cinsel vd.) hem doğrudan hem dolaylı türlerinin TV dizilerinde yüksek sıklıkta yer alması. Bu sahnelerin bazen mağduru suçlayıcı veya şiddete mazeret üretici bir dille sunulması.

Risk Kriteri

Düşük: Şiddet, bir sorun olarak net bir şekilde kodlanır, mağdurun yanında bir duruş sergilenir ve yardım mekanizmaları hakkında bilgilendirme yapılır.

Orta: Şiddet sahneleri reyting amacıyla tekrarlayıcı ve dramatik bir unsur olarak kullanılır, ancak açıkça özendirilmez.

Yüksek: Şiddet sahneleri estetize edilir, grafiksel detaylarla verilir ve mağdurun tutumları şiddete gerekçe olarak sunulur.

Öneriler

- 1 Kadına yönelik şiddeti içeren sahnelerin reyting aracı olarak kullanılmasını önlemek amacıyla, bu tür sahnelerin sıklığı ve sunum biçimine dair RTÜK tarafından net ve bağlayıcı yayın standartları belirlenmelidir.
- 2 Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile RTÜK iş birliğinde, kadına yönelik şiddetin temsili konusunda yayıncılar için bir "Etik Davranış Rehberi" hazırlanmalı ve uygulanması takip edilmelidir.

Sorun Alanı

Şiddet haberlerinin sunumu:

Şiddet içeren haberlerin (özellikle çocuktan çocuğa şiddet) TV ve sosyal medyada sansasyonel bir dille, tekrarlayan görüntülerle ve çocukların ekran başında olduğu saatlerde sıkça yayınlanması.

Risk Kriteri

Düşük: Haber, olayın nedenlerini ve sonuçlarını analiz eden, mağdurun ve failin kimliğini koruyan, analitik bir dille ve korumalı saat diliminde (22.00 sonrası) verilir.

Orta: Haber, gün içinde tekrar eder, mağdur ve failin kimliğine dair ipuçları içerir, duygusal bir dil kullanılır.

Yüksek: Haber, "son dakika" bandıyla, "dehşet," "vahşet" gibi sansasyonel başlıklarla, olayın görüntüleri tekrar tekrar verilerek ve "prime-time"da yayınlanır. Bu durum, toplumda korku ve güvensizlik hissini artırır.

Öneriler

- 1 Şiddet haberlerinin, çocukların ekran başında olma olasılığının düşük olduğu 22.00'den sonraki saatlerde yayınlanması kuralı getirilmelidir.
- 2 Haber dilinin, cezayı orantısız biçimde yücelten veya mağduru "kurbanlaştıran" bir anlatımdan arındırılıp, olayı analitik bir dille sunması sağlanmalıdır. RTÜK'te buna yönelik kontrollerin sağlanacağı bir denetim komisyonu kurulmalıdır.
- 3 İnsanların psikolojilerini etkileyecek olaylar, toplumun psikososyal dinamiklerine uygun tonda ve tüm hassas gruplar gözetilerek, gerekli olmayan bilgiler paylaşılmadan yayınlanması temin edilmelidir.
- 4 Haber bültenlerinde olumlu gündemlerin de yer alması için haftalık bazda en az %30 pozitif gündem kotası gibi uygulamalar hukuki olarak zorunlu hâle getirilmelidir. Olumlu gündemlerin temsilinin sağlanması için bunun takibi haftalık veya aylık olarak RTÜK tarafından yapılmalıdır.

Sorun Alanı

Yaptırımın eylemden daha az yer alması:

Haberlerde yaptırımların görünürlüğünün şiddet sahnelerinden ve suçlardan daha az olması. Bu olayların özellikle tıklanma ve reyting kaygısıyla şekillenen sansasyonel haber diliyle birleşterek şiddetin dramatize edilmesi. Bunun sonucunda şiddete karşı duyarsızlaşma, bu davranışların normalleşmesi, şiddet karşısında cezasızlık algısının yaygınlaşması ve çevreye güven hissinin azalması.

Risk Kriteri

Düşük: Şiddet içeren haberler, olayın ayrıntılarına girmeden kısa ve ölçülü biçimde aktarılır; sansasyonel manşetlerden kaçınılır ve işlenen suçun hukuki sonuçları net biçimde vurgulanır.

Orta: Şiddet eylemleri haberde detayına girmeden verilse de eylemin yasal ve sosyal sonuçları (yaptırımları) medya içeriğinde belirsiz bırakılır veya yüzeysel geçilir.

Yüksek: Şiddet olayının tüm detaylarına haberlerde yer verilir. Tıklanma odaklı, kışkırtıcı manşetler kullanılır ve olay karşısındaki hukuki ve sosyal yaptırımlara dair bilgilere ya hiç yer verilmez ya da tali düzeyde geçilir.

Öneriler

- 1 Haberler sunulurken RTÜK, yayın ilkeleri gereği cinsel ve şiddet içerikli yayınları denetlemekte ve ihlal tespit ettiğinde yaptırımlar uygulayabilmektedir. Bu yaptırımlar, cezasızlık algısını azaltmak için daha görünür kılınmalıdır.
- 2 Çocukları ve aileyi ilgilendiren haberlerde yapıcı manşetlendirme ilkesi zorunlu hâle getirilmelidir. Şiddet ve suç haberlerinde tıklanma ve reyting odaklı sansasyonel başlıklar yerine, olayın hukuki sonucu ve toplumsal mesajını öne çıkaran yapıcı bir dil benimsenmelidir. Bu ilkeye aykırı yayın yapan kuruluşlara, çocuklara yönelik yayın sorumluluğunu ihlal kapsamında kademeli idari yaptırımlar uygulanmalıdır.

Sorun Alanı

Spor programlarında kutuplaştırıcı ve şiddet içeren dil:

Futbol yorum programlarında “savaş”, “düşman”, “intikam”, “hesaplaşma” gibi metaforların kullanılması ve taraftarları ayrıştırıcı bir dil ile provokasyona sebebiyet verilmesi.

Risk Kriteri

Düşük: Yorumlar, tamamen taktiksel ve teknik analizlere odaklıdır.

Orta: Rekabet ve fanatizmi vurgulayan bir dil kullanılır.

Yüksek: Taraftarlar, yöneticiler veya sporcular hedef gösterilir; müsabakalar “savaş” veya “düello” gibi militarist metaforlarla çerçevelenir ve taraftarlar arasında gerginliği körükleyici bir dil kullanılır.

Öneriler

- 1 Spor medyasında şiddeti ve fanatizmi körükleyen dilin kullanımına karşı RTÜK tarafından net yaptırımlar uygulanmalıdır.
- 2 Spor gazetecileri dernekleri ile iş birliği içinde, spor medyasında kullanılacak dile ilişkin bir “Mesleki Etik Kılavuzu” oluşturulmalı ve meslek içi otokontrol mekanizmaları güçlendirilmelidir.

Sorun Alanı

Şiddet içerikli dijital oyunlar:

Yoğun şiddet içeren (öldürme, yaralama vb.) dijital oyunların çocuklar tarafından kolayca erişilebilir olması ve bu oyunların saldırgan davranışları pekiştirmesi.

Risk Kriteri

Düşük: Şiddet içeriği sembolik, çizgi film düzeyinde ve gerçeklikten uzak olup oyunun merkezinde yer almaz. Şiddet davranışları ödüllendirilmez ve oyun mekaniklerinin tali bir unsurudur. Yaş sınırlamaları belirgin olup erişim görece kontrollüdür.

Orta: Oyunda gerçekçi olmayan fakat görünür bir şiddet vardır; vurma, itme, basit çatışma gibi eylemler oyun akışının parçasına dönüşür. Şiddet oyunun ana amacı değildir.

Yüksek: Oyuncunun bizzat şiddet uyguladığı, eylemlerinin ödüllendirildiği, kan ve vahşet içeren gerçekçi grafiklere sahip oyunlar. Çocukların erişimi teknik olarak sınırlansa da pratikte çok kolay aşılabilen bir erişim yapısı bulunur.

Öneriler

- 1 Türkiye’de satılan veya erişime sunulan tüm dijital oyunlar için zorunlu bir yaş ve içerik derecelendirme (reyting) sisteminin (PEGI benzeri) hayata geçirilmesi sağlanmalıdır.
- 2 Bu derecelendirme sisteminin, oyunların fiziksel ve dijital satış noktalarında belirgin bir şekilde gösterilmesi zorunlu kılınmalıdır.
- 3 Ailelere yönelik, dijital oyunların olası riskleri ve ebeveyn denetim araçlarının kullanımı hakkında bilinçlendirme kampanyaları (kamu spotu, ebeveyn eğitimleri vs.) yapılmalıdır. Aynı zamanda aileler için oyunların içerikleri, gelişim düzeyine uygunluğu vb. gibi bilgilerin olduğu bir web sitesi ilgili BTK veya Siber Güvenlik Başkanlığı gibi ilgili kurumlar tarafından kurulmalı ve bilinirliği sağlanmalıdır.

Sorun Alanı

Dijital platformların çocuklara yönelik içerikleri:

“Kids” adı altında çocuklara özel olarak sunulan dijital platformlarda, çocukların gelişim düzeyleriyle uyumlu olması gereken içeriklerin, hem gizli hem görünür şekilde şiddet, korku, müstehcenlik, çatışma, nefret söylemi, ayrımcı dil ve kodlar, öfke temaları ya da ideolojik yönlendirmeler içermesi.

Risk Kriteri

Düşük: Ebeveyn denetim araçları etkin kullanılır ve çocukların karşısına çıkan içerikler düzenli biçimde denetlenir.

Orta: Şiddet, korku veya hassas temalar içeriğin ana odağı olmamakla birlikte, yan unsur olarak görünür hâle gelebilmektedir. Bazı yaş gruplarına yönelik (ör. 9–12 yaş grubu) esnek içerik politikaları, çocukların gri alanda kalan sakıncalı içeriklere maruz kalmasına yol açmaktadır.

Yüksek: Platformda “gizli içerik” tekniğiyle pedagojik ve güvenli izlenimi veren, ancak ilerleyen kısımlarında şiddet veya müstehcenliğe evrilen içerikler bulunur. Popüler çizgi karakterler kullanılarak üretilen içeriklerle, çocuklara uygun olmayan temalar sistematik biçimde çocuk ekosistemine sızır.

Öneriler

- 1 Platformlara mali sorumluluk yükleyen bir algoritmik kusur mekanizması oluşturulmalıdır. Eğer bir çocuk, dijital platformların “Kids” bölümlerinde şiddet veya müstehcenlik içeren bir videoya maruz kalırsa, platform “hizmet kusuru” kapsamında ağır para cezasına çarptırılmalıdır.
- 2 RTÜK ve MEB’in koordinasyonunda, farklı disiplinlerden uzmanların da yer aldığı bağımsız bir danışma ve denetim kurulu oluşturulmalıdır. Bu kurul tarafından pedagojik, psikolojik ve kültürel açıdan uygunluğu önceden denetlenmiş sınırlı bir içerik havuzu belirlenmeli; dijital platformların “Kids” bölümlerinde algoritmik öneri sistemleri yalnızca bu onaylı havuzdan içerik sunacak şekilde yapılandırılmalıdır.
- 3 11. Yargı Paketi ile uyumlu olarak, çocukları cinsiyet değiştirme operasyonlarına özendirilen belgeseller ve çocukları ideolojik tartışmaların nesnesi hâline getiren içerikler Kids platformlarının Türkiye kataloğundan tamamen çıkarılmalıdır.
- 4 Çocukların yaşlarına uygun olmayan şiddet vb. içerikli reklamlara yönelik denetimler çocuklara özel bütün platformlar için Web 3.0 temelinde yayılmalıdır. Yaş kısıtlamasının olduğu bütün platformlardaki reklam içeriklerini denetleyecek mekanizmalar ilgili teknoloji şirketleri tarafından oluşturulmalıdır.

Sorun Alanı

Dijital ortamda zorbalığa uğrayan çocukların dijital ayak izi:

Çocukların dijital ortamlarda zorbalığa uğradığı içeriklerin kalıcı olması. Ebeveyn tarafından paylaşılan bir gönderi dahi olsa, çocuğun sosyal medyada “iptal kültürünün (*cancel culture*)” hedefi hâline gelmesi ve bu içeriklerin uzun süre silinmeden dolaşımda kalması.

Risk Kriteri

Düşük: Ebeveynler dijital ayak izi konusunda bilinçlidir.

Orta: Zorbalık içeren paylaşımlar sınırlı bir çevrede yayılır; silme talepleri yavaş da olsa işleme alınır.

Yüksek: Çocuğun mağdur olduğu paylaşım viral hâle gelse dahi platformlar silme sorumluluğunu üstlenmez ve çocuğun gelecekteki yaşamını etkileyecek kalıcı bir dijital ayak izi oluşur. Ebeveynler de bu konuda bilinçli bir tutuma sahip değildir.

Öneriler

- 1 Çocuklar için dijital “unutulma hakkı” özel bir koruma rejimi hâline getirilmelidir. İnternet Kanunu, çocukların dijital ortamlarda mağdur edildiği içeriklere yönelik açık ve bağlayıcı hükümlerle güçlendirilmelidir. BTK koordinasyonunda dijital platformlara, çocukların zorbalığa maruz kaldığı veya mahremiyetinin ihlal edildiği içerikleri en geç 24 saat içinde kaldırma yükümlülüğü getiren özel bir “çocuk odaklı unutulma hakkı” mekanizması oluşturulmalıdır.
- 2 Platformlara çocukların dijital ayak izini korumaya yönelik proaktif sorumluluk yüklenmelidir. Teknoloji şirketleri, çocuklara yönelik zorbalık ve ifşa içeriklerini yapay zekâ destekli erken tespit ve otomatik kaldırma sistemleriyle yayılmadan engellemekle yükümlü kılınmalıdır.
- 3 Ebeveynlerin çocuklarını sosyal medyada paylaşmasının uzun vadeli riskleri konusunda kamu spotları, ebeveyn eğitim programları yoluyla bilinçlendirme çalışmaları yürütülmelidir. Paylaşımların çocukların dijital ayak izi üzerindeki kalıcı etkileri, dijital dünyada çocuk hakları çerçevesinde ele alınmalıdır.

Sorun Alanı

Sosyal medya fenomenlerinin içeriklerindeki zorbalık dili:

Çocuklar arasında popüler olan sosyal medya fenomenlerinin içeriklerinde alaycı ve ayrımcı dil kullanması sonucunda çocuklar arasında zorbalık davranışlarının normalleşip yaygınlaşması.

Risk Kriteri

Düşük: Fenomenler etik kurallar çerçevesinde içerik üretir.

Orta: Eğlence amaçlı hafif alay ve iğneleyici dil kullanılır. Sistematik olmasa da çocuklar için olumsuz iletişim örnekleri mevcuttur.

Yüksek: İçeriklerde zorbalık dili (alay etme, aşağılama) bir format hâline gelir ve kullanımı siktir. Çocukların kitlesel zorbalık ve nefret söylemine maruz kalmasıyla bu dil onlar için normalleşir.

Öneriler

- 1 RTÜK ve BTK iş birliğinde içerik üreticileri için “Dijital İçerik Etik Rehberi” hazırlanmalı ve ayrımcı dil kullananlara uyarı, para cezası ve geçici yayın kısıtı gibi kademeli idari yaptırımlar uygulanmalı. Tekrar eden ihlallerde içerik üreticilerinin lisans ve ticari faaliyetleri sınırlandırılabilir.
- 2 BTK koordinasyonunda, sosyal medya platformları zorbalık ve ayrımcı dil içeren videoların algoritmik görünürlüğünü düşürmekle yükümlü kılınmalıdır.
- 3 MEB, ilkokuldan itibaren “Dijital Nezaket ve Etik” konusunu ilgili derslere entegre etmeli. Çocuklar dijital kamusal alanda da sorumlu yurttaşlar olarak yetiştirilmelidir.

Sorun Alanı

Kontrolsüz içerik erişimi:

VPN ve denetimsiz açık erişim siteleri yoluyla çocukların yaşlarına uygun olmayan müstehcen ve şiddet öğeleri bulunan içeriklere maruz kalma riskinin artması.

Risk Kriteri

Düşük: İçeriklere erişim teknik olarak mümkün olsa da platformlar yaş doğrulama, içerik filtreleme ve ebeveyn denetimi araçlarını etkin biçimde uygular.

Orta: Çocuklar, bilgisayar ve internet ortamında yaşlarına uygun olmayan içeriklerle kısa süreli karşılaşır.

Yüksek: İçeriğe erişim tamamen kontrolsüzdür; çocuklar internet ortamında yaşlarına uygun olmayan içeriklere VPN'le kolayca erişebilir. Ebeveynler de bu konuda bilinçli bir tutuma sahip değildir.

Öneriler

- 1 Çocuklara özel cihazlar (telefon, bilgisayar, tablet vb.) üretilmelidir. Bu cihazlara yönelik devletin bir yönergesi bulunmalı ve buradaki standartlara özel üretilmiş cihazlar ülkede satışa sunulmalıdır. Bu cihazlarda VPN, sosyal medya ve sakıncalı içerik erişimi kısıtlı olmalıdır. Çocuklar açısından daha güvenli olan bu cihazların teşviki için satışlarında vergi indirim gibi mali teşvikler uygulanmalıdır.
- 2 Ebeveynlerin, çocukların kullandığı cihazların filtrelenmesi ve bu tür içeriklerin izlenmesinin engellenmesi konusunda bilinçlenmeleri ve kontrollü ve denetim içerisinde bu mecralarda çocuklarına eşlik etmeleri teşvik edilmelidir. Buna yönelik bilinçlendirme kampanyaları (kamu spotu, ebeveyn eğitimleri vs.) yapılmalıdır.
- 3 İnternet Kanunu çocukların dijital platformlara erişimini denetleme konusunda teknoloji şirketlerinin yükümlülüklerini belirleyecek şekilde güncellenmelidir.

